

[6]

dit Andr. Haberl)

erre iram meam, an aleator

: Cur me excrucias? Neu-

m tibi video exitum.

ihi, amabo, exitum?

deder; fac, quod te iussero!

ergo?

quum sis, iam nihil amittis.

itur scelus cumulem sce-
cerande daemon!ere! Effugiendi siquidem
cepta est. Te ego, quan-
s, tamen inveniam (*se abire*

vis?

e iubes facere?

Ipse ius a praetore petam.

clementer age!

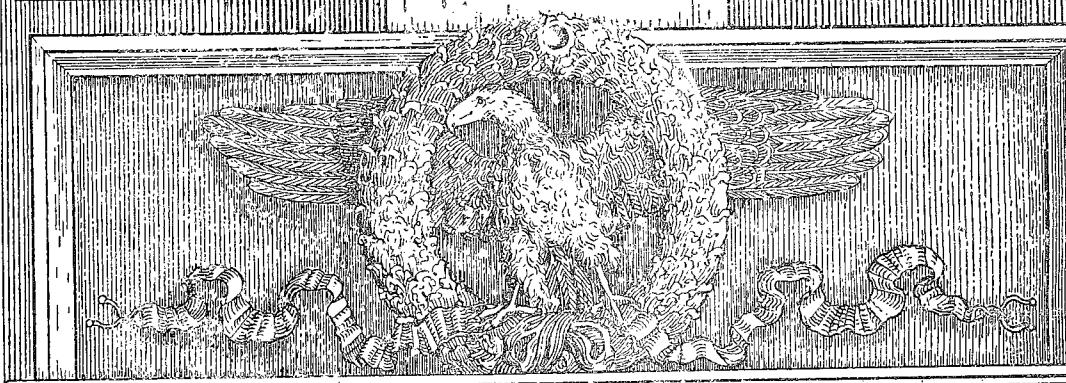
*(ione facta): Agedum, dabo
statim spondeas te fide-
iussus, facturum esse.**(s): Diligenter manda me
tibi deerit, nec ad ludum
iam cum primo me dilu-
Christiani solent congre-**(s): In Callisti catacumbis.
Sed Corvino cave menti-
me eras mane deduces.
ratos iussero vinciri, inde
cicum.**? Iam die crastino?
nocte edictum affigetur**- Explicit Actus I.**(unerum).*NARI, Moderator, Sponsor.
POLYGLOTTIS VATICANIS.

ALMA ROMA

QVID QVID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE
TENET

C. DEL VECCHIO.

Pro "ALMAE ROMAE,, Sociis

apud Commentarii Administratorem opuscula latine scripta venum dantur,
pretio quo sequitur:

JOSEPHI FORNARI **Communia vitae.** Phrases et formulae ad latina col-
loquia instituenda:

Fasc. II: *Voces animalium, De officiis.* – Lib. 3,00.

JOSEPHI FORNARI **Fridianus et Francisculi prandium,** Milesiae
fabulae scenis accommodatae apud ephebea facile agendis. – Singulæ
lib. 2; ambae lib. 3.

HERMINII IACOBELLI **In campo latinitatis novi flores.** – Si tegu-
mento solut. lib. 5; si xyline structura aureoque titulo decorat., lib. 6.

I. B. FRANCESIA **Euplius, Ad Romam,** Actiones dramaticae. – Sin-
gulæ lib. 1,50.

(*Iis vero qui extra Urbem hos libros mitti iubeant, addendum erit publici cursus
pretium, iuxta normam libell. 0,60 pro singulis exemplaribus.*)

Pro lectoribus novisque sociis, qui **integralm ALMAE ROMAE Collectionem** habere cupiant ab anno MCMXIV ad expletum annum MCMXXIV, paucorum exemplarium quae supersunt pretium constituimus libella-
rum 250 pro Italia; pretium duplicatum, libell. scilicet 500, pro exteris
gentibus, suae pecuniae valorem maiorem habentibus, quam ut Italicae
pecuniae valor nunc est.

Hae vero collectiones, adiecta in litteris pecunia per nummariam
syngrapham (vulgo *chèque*) in Urbe exigendam, *recto tramite*, requiren-
dae sunt ab **ALMAE ROMAE** administratore (*Roma, 12, Via del
Governo Vecchio, 96*): quod enim pretium positum est non sinit ut
foenus aliquod bibliopolis, vel mediatoribus quibusvis rependi possit.

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Premium annuae subnotationis est pro Italia libell. 12; pro Anglia shell. 12, 1/2; pro Batavia flor. 7,50; pro Hispania peset. 15; pro Civitatibus Foederatis Americae septentrionalis et Canada doll. 3; pro Helvetia franc. 15; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 20 exaequans; *ante solvendum rectoque tranite mittendum* ad IOSEPHUM FORNARI doctorem, *Roman, 12, Via del Governo Vecchio, 96.*

DE MAURITIO JÓKAI¹ fabularum Romanensium scriptore

II.

Opera omnia Mauri Jókai (ipse se Mauritium vocavit usque ad annum 1845, quia in honorem Mauriti Benyovszky comitis sacris Christianis iniciatus est) centum, ut iam memoravi, voluminibus continentur.

Initio animus scriptoris huius operibus Gallicorum commovebatur scriptorum, praesertim Victoris Hugo et Eugenii Sue, ita ut Alexander Petöfi M. Jókai sic apud quemdam *monsieur* Rayée introduxerit: « Iste veras fabulas Milesias Gallicas lingua Hungarica scribit ». Jókai in commentariis suis adiungit: « Non aliter, Hercle, res se habebat. Mirum in modum rebus mirabilibus, inopinatis atque insolitis delectabar ». Nunquam non quaerit rerum novitates, quibus legentium mentes terreat; res ad credendum difficiles non curat; ingenii vi et celeritati ita indulget, ut hos defectus iucunditate tantum narrationis supplere possit. Modo odia erga homines dicendo exprimit, modo curis

liber lepores agit. Amore et studio naturae ardens, in regiones fabulosas describendas animum intendit, et etiamsi interdum in terra patria manserit, hīc quoque loca aditu carentia plurimi aestimat.

Legentes in loca ignota orbis terrarum deducit, ut eos incredibili quadam voluptate perfundat et obstupefaciat.

In huiusmodi operibus est numeranda narratiuncula, quae inscribitur *Nepean sziget* (Insula Nepean), quae argumento audaci, genere dicendi poëtico ac modo narrandi ita commovit animos hominum, ut nomen Jókaianum fictum narratiunculamque ex Gallica lingua in Hungaricam versam esse putarent.

Unus de legentibus, ut scribit Colomanus Mikszáth: « Nihil, inquit, mea interest, ut res connexae et aptae inter sese sint, non curo res narratas. Vocem Jókaianam audire volo... Ea delector et reficio ».

Ioannes Pompéry autem, unus de iuvenibus mensae thermopolii, quod Pilvax nominabatur, Adulfo Frankenburg, moderatori libelli menstrui *Eletképek*, de hac narrantiuncula haec scripsit: « Scire velim, si possit, quis sit scriptor narratiunculae *Nepean sziget*. Non dico id opus perfectum et absolutum esse, sed prae se ferre characterem non mediocris ingenii ».

Et sane vix in litteris totius orbis terrarum aliquem invenias scriptorem, qui

¹ Cfr. fasc. sup.

animos hominum magis, quam ille devinciat. Reperiuntur multi legentium, qui ubicumque quamdam partem operum eius invenerint, festinantes avidique in eam incumbant, quamvis quomodo incipiat, nesciant, et fieri possit, ut extremam partem minime legant.

Quanta vero facilitate opera composuerit, argumento est fabula quae inscribitur *Aranyember* (Homo auro abundans), quam ab eo duobus mensibus scriptam esse constat.

Pudorem semper ita ante oculos habebat, ut corpori nullo modo serviret; et Franciscus Toldy, litterarum Hungaricarum historiae scriptor et existimator egregius, iure scribere potuerit, eas esse fabulas Jókaianas, quas etiam puellae innocentissimae perlegerere possint.

Opera, quibus sibi gratiam conciliavit popularem, sunt: *Erdély aranykora* (Aurea aetas Transsilvaniae), *Törökvildág Magyarországon* (Rerum Hungaricarum condiciones Turcis imperantibus), *Egy magyar nábob* (Hungarus quidam ditissimus), *Kárpáthy Zoltán* (Zoltanus Kárpáthy), quorum celeberrima sunt, quae inscribuntur: *Egy magyar nábob* et *Kárpáthy Zoltán*, quae duo opera ipse M. Jókai sibi gratissima esse affirmavit. Ast existimatores Hungarici perfectissimum eius operum esse dixerunt, quod inscribitur *Az új földesür* (Novus possessor agrorum), anno 1863 exaratum. Novus possessor agrorum est eques quidam Austriacus, nomine Ankerschmidt, olim dux, bellici munieris officiis solitus, qui in Hungaria fundos emit et paulatim ex Austria in Hungaricum hominem *ardentissimum* immutatur; qua Romanensi fabula scriptor vim immutandi terrae Hungaricae summa arte demonstrat. Personas ad homines delectandos aptas Hungaricisque moribus indutas depingit earumque in moribus describendis raro modo excedit. Descriptione ironica disciplinae Austriae condicionumque Hungarorum oppres-

sorum fabula haec efficacibus abundans partibus summi pretii evasit.

Fabulae delectationis plenae sunt: *És mégri mozog a föld* (Italice: *Eppur si muove!*), in qua primas partes agunt litterarum in Hungaria ineunte saeculo xix renatarum poëtae, ut Carolus Kisfaludy Iosephus Katona, histriones et viri docti, apostoli, ut ita dicam, linguae Hungaricae et bonarum artium, qui omnes vitae commoditates abdicant, dummodo rebus gentis suae ea aetate parum cultae prospicere possint. Colomannus Jenöy, qui primas in hoc opere partes agit, in Italia diu vixit, ibique quomodo gentis suae defectionibus animi modereretur, didicit.

Attamen liber scriptoris huius tritissimus etiam apud exteris gentes iure dici potest, qui inscribitur *Aranyembet* (Homo auro abundans), in quo Michaelis Timár historia describitur. Michael Timár est quasi alter Midas, cuius in manibus omnia aurum flunt, neque tamen ipse felix et contentus esse dici potest. Hanc fabulam Romanensem Colomannus Mikozáth tam pulchram esse affirmavit, quam quemdam somnum ad primam auroram.

Fere omni defectu scribendi carere denda est fabula vel narratiuncula Milesia, cuius inscriptio est: *Sárga rózsa* (Rosa flava) anno 1893 scripta, qua M. Jókai quomodo populus Hungaricus planicie Hungaricae Maioris vixerit, qualisque pastorum solitudinis, cui nomen est *Hartobágy*, vita fuerit, planius quam viri doctissimi memoriae posteriorum tradit.

Praeterea summa delectatione afficit legentes etiam fabula: *A jövő század regénye* (Fabula Romanensis saeculi futuri) a. 1872 exarata. Poëta hoc opere admirabiliter enarrat, quis eventus rerum orbis terrarum sit saec. xx futurus, quidque gens Hungarica centum annis post, temporibus Arpadi secundi, facere possit, quum periculum Russicum Hungaris inguerit. David Tatangi, qui primas in

fabula partes agit, omnia videt et audit, felicitatem cunctis hominibus affert; adde quod ab imis unguibus usque ad verticem summum est Hungarus homo, praeterea miraculum veluti orbis terrarum octavum, qui omnes modos excedit.

Inter solutae orationis scriptores Hungaricos neminem invenias, qui ubertati locutionis vel dictionis tantam varietatem orationis coniungat. Thesaurum linguae popularis libenter usurpat, verbis et locutionibus antiquis vitam reddit. Fabulis suis Milesiis omnes fere Hungariae partes exhibet, et celeritate ingenii regiones conspicuas quinque partium orbis terrarum peragrat.

Inflammatus, mirifice oblectat, cachinnum et lacrimas movet, prout voluerit, neque tamen accurate saeculorum praeteritorum consuetudines rationesque quae fuissent, excutere potuit. Nihilominus simplicitate subtilique oratione adeo tenet legentes, ut ii tunc tantum e somno excitentur, quum quemdam librum eius perlegerint et secum reputaverint quam miris in rebus versatae sint personae narrationis. Inde fit, ut haec narrandi ratio, si legentes spectaveris, peropportuna dici possit. Huic faciliter dicendi generi tribuas quod scriptor perraro languorem legentium animis affert. Verbis ita abundant, ut hac re merito Michaeli Vörösmarty et Ioanni Arany poëtis comparari queat.

Jókai, dum vixit, tanta laude florebat, ut nemo scriptorum fabularum Romanensium Hungaricarum inveniretur, qui eum favore populari aemulari posset, quin et post mortem pauci eum aliqua ex parte postponere potuerint.

Quod attinet ad ubertatem scribendi, vix ea re in litteris totius orbis terrarum parem inveneris; quae vero admirabili ingenii vi et celeritate fingebat praecipue in fabula, quae inscribitur: *Jövő század regénye*, ea nostra aetate pleraque eventu comprobata sunt, ut machina volans (aëro-

planum), naves in undas sese mergentes; materiae dispellentes, etc. Adde quod in eius narrationibus iustitia nunquam non victrix evasit, boni homines praemiis, mali vero poenis afficiuntur.

Quod iudicium poëtae iustum ipsis rebus arctissimis vinculis coniunctum est et ab ipsis nascitur, idque semper ad spem excitat gentem Hungaricam, futurum esse ut serius ocios ad astra tandem resurgat!

Ex opp. *Keszthely*, xvi Kal. Aug. MCMXXV.

VINCENTIUS LAKATOS.

De latinarum litterarum historia paelectiones¹

VI.

Sequitur de Deorum cultu. - I. Carmen fratrum Arvalium. - II. Oracula; carmina Marciana; verba auguralia. - III. Preces variae. - IV. Incantamenta.

I. Praeter carmina *Saliaria*, alterum magni momenti monumentum exstat illorum carminum, quae in cultu Deorum adhibebantur, hoc est *Carmen Fratrum Arvalium*. Narrabant veteres, Accam Laurentiam, Romuli nutricem, ex duodecim filiis maribus unum morte amisisse; in illius locum Romulum Accae sese filium dedisse, seque et ceteros eius filios *fratres Arvales*, appellavisse²; ex eo tempore collegium mansisse fratrum Arvalium numero duodecim, cuius sacerdotii insigne fuisse spicem coronam et albas infulas. Hi sacerdotes quotannis sacrificium celebrabant Deae Diae, id est Deae Lucis Solisque, quatenus lux et sol utiles sunt agris arboribusque; unde iam Varro *Ar-*

¹ Cfr. fasc. sup.

² Id narrabat SABINUS MASURIUS in primo *Memorialium*, ut refert GELLIUS, *N. A.*, 7, 7, 8. Cfr. PLIN., *H. N.*, 18, 6.

vales ita appellatos dicebat, quia sacra publica facerent propterea ut fruges ferrent *arva*. Sacrificium per triduum fiebat mense Maio; primo die Romae in domo magistri aut promagistri (vel in Palatio in templo Augusti); secundo die conveniebant prima luce in lucum Deae Diae, ad IV ab Urbe lapidem circiter, via Portuensi; tertio die denuo in domo magistri Romae sacrificium consummabatur. Huius Collegii acta in marmore insculpi solebant; quorum fragmenta reperta tum saeculo XVI tum insequentibus (nonnulla etiam recentissime, anno MCMXIV), copiam dederunt studiosis historiam Collegii ab origine usque ad Gordiani tempora restituendi.⁴ Ita servatum est etiam Carmen fratrum Arvalium. Nam in fragmentis repertis Actuum Collegii, ad annum 218 p. C. n. pertinentium (quo anno, post Macrinum, Bassianus Heliogabalus Syrus, haud bonae memoriae vir, imperator factus est), legitur praecipuo festi die in luco Deae Diae suburbano, post sacra minutissima peracta, aedem claudi, omnibus praepter sacerdotes foras egressis; tunc Fratres Arvales, intus clausos, succinctosque, libellis acceptis, carmen tripodare (h. e. salitando concinere) consuevisse in verba haec:

Enos Lases iuvate (verba ter repetita)

Neve luerve (vel *luerve*) *Marmor sins* (vel *sers*) *incurrere in pleores* (vel *pleoris*) (ter)

Satur furere (vel *fufere*) *Mars limen sali sta berber* (ter)

Semuneis (vel, sim.) *alternei advocapit conctos* (ter)

Enos Marmor iuvato (ter)

Triumpe (quinquies).²

¹ V. MARINI, *Atti e monumenti dei Fratelli Arvali*, ecc., Roma, 1795. HENZEN, *Acta Fratrum Arvalium*, Berol. 1874. Videsis praeterea multas commentationes editas in *Ephem. epigraph.* vel in *Notizie Scavi Lincei*, vel alibi. Cfr. DE RUGGERO, *Dizionario epigr. di antichità romane*; ROSCHER, *Mythol. Lexikon*, sub v. *Dea Dia*, etc.

² Facsimile inscriptionis reperies: RITSCHL, *Pri- scae latin. mon. epigr.*, 34, et alibi. Cfr. RICCI, *Epigr. lat.*, Manuali Hoepli, tav. XII et XV.

Post tripodationem, signo dato et ostiis apertis, publici (i. e. servi) ingrediebantur et libellos a manibus sacerdotum accipiebant.

Huius carminis interpretatio a multis tentata est apud nos, in Germania, in Gallia, alibi; longum est enumerare omnes;¹ satis sic h̄ic interpretationem ab omnibus fere acceptam referre, et nonnullas addere opiniones Goidanicii Bononiensis, non indignas quae a studiosis diligenter pendantur.

Enos Lases iuvate, hoc est: Nos, Lares, adiuvate. Ubi animadvertisenda est vox *enos pro nos*, ut apud Graecos ἐπέ, μέ. *Lases*, antiqua pronunciatione pro *Lares*, qui saepe cum Marte coniungebantur et ad terrae feracitatem obtinendam invocabantur.² Birtius (in « Archiv. Wölfflin », 1898) aiebat: *Lases esse pro Tlasses*, ut *Latium = Tlathium*; *tlasem* autem arborem significare; *Latium* esse igitur regionem larum vel arborum. Lares cum Marte coniunxit etiam Tertullianus, qui memorat (*De spectac.*, 5) aram Conso Deo in circo defossam esse ad primas metas sub terra cum inscriptione; *Consus Consilio Mars duello Lares Coillo* (Κοῖλον), interna pars domus, ubi Lares colebantur) *potentes*.

Neve luerve Marmor sins incurrere in pleores, hoc est: Neve luem (et) ruem sinas, Mars, incurriere in plures; ubi *lue, rue*, recti casus habenda sunt omisso, antiquo more, *m* finali. (Italice: *Non permettere, o Marte, che la pestilenza [lues] e la rovina [ruis] piombi sul popolo*). Sunt qui disiungentes *nevel* ab insequentis *ver*, interpretentur: *noli* (ne-vel), *Vemar* (Italice: *O cattivo Marte*), *Mar sins* (Italice: *O Marte dannoso*) *ver incurrere in pleores* (Ital.: *che il prodotto primave-*

¹ V. PRAESERTIM BÜCHELER, *Anth. epigraphica*, p. 1; SCHNEIDER, *Dialectorum italicarum aevi vetustioris exempla selecta*, Leipzig, 1886, I, 1.

² Videsis Roscher s. v. *Lares*.

*rile*¹ *vada nel mondo dei più, dei morti, si perda*). Goidanicius noster (1902, *Studi It. di filol. class.*, pag. 270) ita legit: *Neve luae ruem siris incurrire in pleores* (Ital.: *Non lasciare che la rovina della pestilenza incorra in un maggior numero*).

Satur furere Mars, limen sali sta berber; Italice est: *Sazio di fureggiare, Marte, salta il limitare (del tuo tempio, ritorna al tempio tuo), e calmati, o forte.*² Si legas: *Satur fu, fere Mars*, erit verbis nostris: *Sii sazio, o fiero Marte*, etc.

Stowasser volebat poste: *Limens ali stat vervex* (Ital.: *Se hai fame ti nutrisci, ecco la vittima [che ti si offre]*). Goidanicius hariolabatur *limen* idem esse ac λογός (pestilenza) et *berber* = *febris*, ita ut intelligi posset: *Sii sazio, o Marte, che la pestilenza infirri, basti questa febbre!* Quid nos cogitabimus? Mihi videntur omnes, quod nobiscum ignorant, velle se scire videri!

Fortasse minus obscura verba quae sequuntur: *Semuneis alternei advocapit conctos*, quae omnes fere interpretati sunt: *Semones cunctos alternis advocate (advocabitis)*. Italice: *Tutti i semoni [o semidei] in alterni cori invocate!* — De *Semonibus* loquuntur scriptores sequioris sane aetatis, ut Martianus Fel. Capella (lib. II, p. 156), qui dicit portionem superiorem aëris a lunari circulo ad terram claudere eos, quos ιμιθέους dicunt, quosque Latine *Semones*, seu Semideos convenit memorare, ut Herculem, Tagetem Tuscum, Hammonem, Dionysium, Osiridem, Asclepium, alias. Ful-

¹ Cfr. *Ver sacrum (il prodotto primaverile)*, consecratum Diis Marti et Iovi. MARTIALIS, IX, 12, 2, loquitur de apibus, quae ver Cecropiae populantur; ver, i. e. flores. V. BIRT, *Das Arvalde*, in « Archiv. Wölfflin », 1898, p. 149; STOWASSER in *Wiener Studien*, 1903, p. 78.

² Cfr. Hom. verba: ἀλτο δ' ἐπὶ μέγαν οὐδὸν ἔχων βίον ἡδὲ φαρέτραν (Ulysses). — *Berber*, vocativo casu cfr. βόρβορος, βεβρός, βάρβαρος, similia.

gentius autem Planciades in expositione sermonum antiquorum, s. v. *Semones* ait ita appellatos a veteribus deos, quos nec caelo dignos ascriberent ob meriti paupertatem, sicut Priapum, Eponam, Vertumnus, nec terrenos deputare vellent pro gratiae veneratione; et locum Varonis laudabat in *Mystagogorum* libro: « *Semones neque inferius derelicto, Deum depinnato orationis attollam eloquio* ».

Praesertim a poëtis et prosae orationis scriptoribus celebratus est *Semo Sancus*, Deus Sabinae originis, qui dicebatur idem esse ac Ζεὺς πιστός, Deus Fidius⁴; quem Aelius Stilo, ut Varro testatur (L. I, 5, 66), interpretabatur, perperam sane, *Diovis filium*, cum eo comparans Castorem Διόσκουρον. Cum hoc Semone Sancto Iustinus, Christianus apologeta, Simonem Magum confundisse videtur, quem dixit Romae ut Deum habitum esse, quem in insula Tiberina inscriptionem legisset in honorem *Semonis Sanci*. Sed hactenus de Semonibus. Nil mirum si in Carmine Fratrum Arvalium huiusmodi Semidei cuncti simul invocarentur.

At ne unquam fiducia veritatis nobis subrideat, en Goidanicum nostrum, negantem omnino, Semones apud Romanos exstisset. Nempe a communi locutione *Medius fidius*, divisus partibus ut legeretur *me Dius Fidius* (cfr. *me Castor, me Hercule*), interpretatos esse: *Me Diovis filium*, ideoque Sanctum, i. e. Iovis filium, ut Castorem Διόσκουρον, habitum esse ut Semideum, et Semonem quasi heroa; at *Semones* numero multitudinis nunquam exstisset nisi in mente grammaticorum et mythographorum.

Quae opinio Goidanicii mihi explenda videtur, quum tot veterum testi-

¹ OVID., *Fast.*, 6, 214; LIV., 8, 20; PLIN., 8, 194; SILIUS, 8, 422; LACTANT., 415, 8; cfr. AUG., *Civ. Dei*, 18, 19; *Sabini etiam regem suum primum Sancum sive ut aliquid appellant Sanctum appellavere*. Cfr. praeterea ORELLI, *Inscript.*, 1860, 6929; PROP., 4, 9, 71.

monia Semonum notionem confirmant. Ut ut est, Goidanicus ita legendum esse versum credit: *Sei muneis alterne advocabunt cunclos; Italice: Se i ministri voi tutti con alterna voce invoceranno.* Cui sequitur: *Deh soccorri, o Marte.*

Denique nullam habent difficultatem extrema carminis verba: *Enos Marmor, iuvato (Deh soccorri, o Marte), triumpho triumpho triunfo (tripudia, tripudia!).*

Sed hactenus de Carmine Fratrum Arvalium; fortasse etiam nimia fuerunt quae diximus.

(*Ad proximum numerum.*)

FELIX RAMORINUS.

CONCILII NICÄENI PRIMI CENTENARIA COMMEMORATIO

Quid sint Concilia oecumenica, quae catholica Ecclesia temporibus succedentibus ex universo terrarum orbe congregavit, neminem profecto latet. Eorum primum atque celeberrimum exstitit sine dubio Concilium illud Nicaenum, cuius hoc anno sexta et decima centenaria commemoratio recolitur, cum propter definitum dogma de Filii cum Patre « consubstantialitate », tum propter clarissimos viros, Constantino imperatore non excepto, Sanctosque innumeros, qui eidem interfuerunt.

Christum esse Deum, « coaeternum consubstantiale Patri », veritas est, quae sive ex Veteri, sive praesertim ex Novo Testamento, liquido appareat, ita ut ab omni remotissima Apostolorum et Patrum antiquitate sine ulla disceptatione sit admissa, imo dixerim praesupposita, nedum in dubium unquam revocata. Hoc tamen totius Christianae doctrinae fundamentum radicibus evertere conatus est presbyter quidam Ecclesiae Alexandrinae, Arius nomine, vir impius, vafer, atque audacissimus, ab omnibus iure merito vituperandus.

Natus est Arius in finibus Lybiae tertio labente saeculo, ingeniumque acre, sed indolem ambitiosam et arrogantem sortitus est. Antequam haereticus aperte fieret, haud uno errore reprehendendus evaserat: primum enim partibus Meletij, qui discidium in Alexandrina ecclesia contra Petrum episcopum submoverat, adhaesit; sed ad bonam frugem reversus, ab ipso Petro in diaconorum numerum est acceptus. At quem postmodum ad Meletianam factionem denuo deflexisset, ab eodem Petro ex Ecclesiae gremio electus est; quem iterum poenitentem Achillas, Petri successor, benigne recepit et sacerdotio insignivit.

Nihilominus, haud multo post, superbae et instabilis indolis rabies crudelior exarsit. Anno circiter 320 episcopum suum Alexandrum in sollemini Concilio de mysterio Ssñiae Trinitatis contionantem insolenter Sabellianismi incusavit, doctrinamque suam de diversa Patris et Filii natura summa cum audacia defendendam suscepit.

Alexander, quem frustra Arium ab impio errore dimovere studuisse, in Synodo centum episcoporum Alexandriae convocata, eum a fidelium communione disiunxit; cui tamen sententiae Arius minime se submisit, sed potius irrisit et exinde in infandos errores praeceps agi non destitut.

Eius doctrina his resumi potest. Scriptura teste, constat Filium a Patre genitum esse: ergo Filius utpote genitus habuit initium; iam vero id quod incipit, vere et absolute perfectum dici non potest nec Deus proinde appellari. Itaque solus Pater est Deus, Filius mera creatura, etsi omnium prima atque perfectissima, qua rerum universitas a Patre producta dici debet, quoniam res visibles immediatam Dei actionem ullo pacto ferre non possunt. Quae doctrina ab Ario callidissimo viro usque ad extremas conclusiones urgebatur, ut inde Christi divinitatem, quasi vi logica coactus, respue videatur. Etenim si Filius est creatura, a Patre sane differt, nec eum cognoscere, eoque minus comprehendere valet; nam ad hoc

divinus intellectus requireretur, quo Arius Filium destitutum esse contendit. Praeterea, quem omnis filius sit patre posterior, Pater Filium antecedit; fuit igitur tempus quem Pater pater non erat, adeoque Filium ab aeterno, sicut Pater, fuisse dicere nefas est. Scriptura denique si quando Filium expresse Deum vocat, id nequam sensu proprio et litterali intelligentum est ac si Filius eiusdem naturae esset ac Pater; sed improppio et metaphorico, quatenus Filius propriae naturae praestantia ceteris superemineat Deoque proprius accedit.

Doctrina haec, scelestia, sensui Scripturae dissona totique Traditioni contraria, quam tamen Arius ad salvandam unitatem essentiae divinae excogitasse perperam dictabat, recto quidem principio, at sophistice evoluto, nititur et implicatur. Verum enim omnino est, Filium a Patre esse genitum, sed inde nil aliud sequitur, quam distinctio personarum Patris et Filii, minime vero differentia naturae in divinis. Nec firmiore ratione adstruitur Patris super Filium prioritas; ex eo namque quod Filius a Patre genitus procedit, inferre non licet eumdem a Patre olim praecessum esse, sicut lux a sole progressitur, quo tamen non est posterior.

Iure ergo merito Arius ab Alexandrina Synodo est damnatus; sed tantum aberat, ut iste episcoporum sententiae acquiesceret, ut doctrinam suam alacriore animo ubique praedicare perrexerit, huc et illic non paucis asseclis vel inter episcopos sibi comparatis.

Agrum Domini undique depopulabantur inimici, nec spes aderat ulla ut Arius, pervicacissimus homo, aliquando resipisceret; quo citius itaque mentum et animorum discidium componeretur, Hosio episcopo Cordubensi suadente et Constantino imperatore non repugnante, ad generale universi catholici orbis Concilium devendum est. Anno igitur cccxxv Nicaeam plus quam trecenti episcopi convenere, quorum multi signa persecutionum propriis in membris deferebant, alii scientiae et sanctitatis laude praestabant. Hosio episcopo, et Vito et Vincentio presbyteris pro Sil-

vestro Romano Pontifice praesidentibus, magnae disputationes, nec eadem pacificae, habitae sunt. Aderat et Arius, qui eo arrogantiae processit, ut impiam doctrinam suam coram tam venerabili episcoporum coetu asserere atque defendere non dubitaverit; cui tamen acriter obstitit, inter alios, magnus ille Athanasius, diaconus ecclesiae Alexandrinae, qui postea eiusdem ecclesiae episcopus renuntiatus, vere Arianorum malleus evasit, ab iisdem invicto animo multa passus.

Plerique episcopi Arii doctrinam reiecerunt; alii mediis haeserunt; Eusebius, episcopus Nicomediensis, cum aliis circiter sexdecim, Arianis blasphemis assensus est; postea tamen ad agnoscendam Christi divinitatem etiam ipse adductus est, quamquam serius, quem Arium hospitio recepisset eique faveret, propria sede ex turbatus est atque in exsilio pulsus.

Denique quum Arii asseclae verbis S. Scripturae indigne abuterentur eam ad proprios sensus detorquendo, Patres statuerunt ut fidei Symbolo, eo loco quo dicebatur: « Credimus in unum Dominum nostrum Iesum Christum Filium Dei, natum ex Patre unigenitum, hoc est de substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum de Deo vero; natum, non factum »; verbum ὁμούσιος, consubstantialis, scilicet Patri, insereretur ad omnem haereticorum cavillationem in posterum praecavendam.

Sic igitur assertum est, non inventum, dogma « de consubstantialitate » Filii cum Patre deque Christi divinitate; nec assertum tantum, sed firmatum et contra repugnantes infallibili Ecclesiae magisterio definitum. Attamen longe a veritate discederet qui cum Concilio pacem et unitatem factam esse censeret; nam Arius suam doctrinam nimis non abdicavit et ad mortem usque, quam effusis visceribus turpissime oppetiit, sinum Ecclesiae dilacerare non intermisit.

At haec de omnibus erroribus atque inimicis amplissimum egit triumphum, pura et immaculata, qualis a Christo Domino fuit instituta, in saecula perseverans.

H. DEGL'INNOCENTI, O. P.

ETHNICUM FANUM IN TEMPLUM CHRISTIANUM CONVERSUM¹

CARMEN FRANCISCI XAVERII REUSS IN CERTAMINE POËTICO HOEFFFTIANO
ANNO MCMXXIV MAGNA LAUDE ORNATUM.²

*Haec tibi dictabam post
fanum putre Vacunae.*

(HOR., I Ep., 10).

*Apenninus ubi silvester et arduus amnem
prospectat Lirim, rivumque repente novellum
effundit Melpham, memorabile stat duodenis
a saeclis Templum, Soranae gloria Mitrae.
Heic olim, cum Roma Iovi Venerique, litaret
arula surgebat graveolenti structa Mephiti.
Foeda sed ara ruit, Benedictus nobile post-*

*[quam]
condiderat Magnus vicino in Monte Casino
Coenobium, mox immensâ propagine clarum.
Hinc septem numero monachi petiere Mephitis
sedem pestiferam, fanumque aspergine sacrâ
thureque purgatum Cellam fecere Mariae,
Matris virginea, nitidis quae purior astris
sontibus heu! nobis atraeque neci tradendis
aeternam peperit, Christum largita, salutem.
O priscae pietatis opus, venerabile Templum!
Araque votivis tot circumsepta tabellis,*

¹ Situm est hoc templum in alta atque abrupta valle Apennini meridionalis, quae metris MXX aequor maris superat, prope locum ubi rivus Melpha exoritur. Densa circum nemora supersunt, et arundineta olim, seu canneta, exstabant, unde sacra Aedes nomen accepit. Hic olim fanum surgebat, quod pagana superstatio deae Mephiti dicaverat, ad avertendam aëris graveolentiam e densitate silvarum et aquarum corruptionis oriri solitam. Huius cultus existentiam demonstrat reperta ibi columellae pars, in qua haec legitur inscriptio: N(umerius) SATRIVS N(umerius) L(ibertus) STABILIO | P(ublius) POMPONIVS P(ublius) L(ibertus) SALVIVS | MEFITI D(on) D(ederunt). Fanum hoc a septem monachis, e vicino Monasterio Montis Casini profectis, in Aedem Deiparae Virginis sacram conversum est. Huius templi et monasterii inde ab anno post Chr. nat. cc mentio fit in Archivo Casinensi, ubi legitur « principem Capuanum Dagenoldum donasse omnia bona

*quae millena piae testantur munera Dextrae!
His tu muneribus quam suaviter, inclyta Virgo,
corda trahis, Raptrix animorum ture vocata!
Huc ad te properant, spretâ asperitate viarum,
agmina densa, tibi resonos communiter hymnos
fundere laeta, vigil quibus illicet assonat echo.
Advolat huc Romae Capuaeque habitator opi-*

*[mae,
Marsus item Samnisque et qui colit Hernica*

*[saxa,
qui libit vitreas quas Fucinus eiicit undas,
et qui Caudinas prope Fauces transigit aevum.
Turmatim veniunt, cantantes gutture pleno,
aut Gabrielis AVE recitantes voce sonorâ
alternisque choris, labor ut minuatur eundi:
aequat enim scabros vocis modulatio calles.
Interdum pia turba sedet qua porrigit umbram
lucus, et unde latex erumpens pocula replet
extinctura sitim. Tum sacrâ se cruce signans,
gustat quisque suum (quod onus, nihil inde*

*[gravata,
Marsica fert mulier capiti impositum subrecto)*

sua ad ecclesiam S. Mariae de Canneto in Septem Fratrum». Pagus ibi conditus, in cuius territorio situm est templum Cannetense, servat ad hunc usque diem nomen Sette Frati. Saeculis etiam subsequentibus hoc templum memoratur, tum in Archivo Casinensi, tum in actis publicis. Sic anno 989, die xi Novemboris prodit «Bulla» Ioannis PP. XIV, ubi legitur: «... Verumetiam et Monasterium S. Mariae, situm in finibus Beneventani, in loco qui dicitur Canneto iuxta flumen». Sacellum hoc Mariale magna gaudet celebritate et visitantium frequentia. Singulis annis hic affluere solent, ex dissitis etiam locis, pii peregrini, quorum numerus sexaginta millia aequat, vel etiam superat. Concursum maximus fit mense Augusto, intra octavam Festi Beatae Virginis Mariae in Caelum Assumptae.

² Amplissimas gratias iteramus RR. PP. Congregationis a Ssñio Redemptore, quod carmen hoc auctoris desideratissimi nobis edendum ultro tradiderint.

*prandiolum: panem, lac pressum, fumida per-
[nae
segmina porcinae, quibus addita poma nuces-
[que.*

*Apparet tandem longarum meta viarum,
Septenûm Fratrum pagus montanus, ibique
occiduo sub sole nitet silvestre Sacellum.
Ante fores cernis paulisper sistere fessos,
quos iuvat expertum lepide memorare laborem.
Ingressi templum modico sub Pane latentem
caelorum Regem, Christum, reverenter adorant.
Arâ dein aditâ Mariali, Virginis almae
sculptile mirantur Simulacrum, quod face*

*[multa
cingitur et gemmis radiat rutilâque coronâ;
haecque vorant oculis spectacula, non secus*

*[ac si
ipsam conspicerent delapsam ex aethere Divam.*

Dulcibus interea lacrimis gena quaeque ma-

*[descit;
cor micat et pectus sacro deflagrat amore;
labra preces ac vota pio cum murmure fun-*

*[dunt.
Quae prosint animae deposita turba precantum,
quaeque iuuent etiam deceantque levamina cor-*

*[pus.
Poscitur, a membris procul absit morbus, et*

*[ignis
a tectis, ab agris locusta ac horrida grando,
a patriâ demum discordia diraque bella.*

*Munera sed quoniam peccantes nulla merentur,
culpas quisque suas, delendas sanguine Christi,
rite dolet; mox et sacrâ, iam criminis expers,
assidet in Mensâ, morum fautrice honorum.
Caelesti Dape nutritos has mittere voces
audis: «Christe Deus, rex esto noster, et ex hinc
unus tu rege nos, tua iussa facessere prom-*

*[ptos!».
Haec etiam cantant; canor et ferit aethera,*

*[sacrae
dum pompa longus pedetemptim volvitur ordo,
serica dum laete fluitant vexilla per auras.*

*Festi praeteriere dies; aurora rubescit,
quae repetenda iubet sua cuique domestica*

[tecta.

*Rursus adit templum pia plebs, dictura supre-
[num
cum gemitu lacrimisque VALE, decies iteratum.
Discedunt tandem, meliores inde futuri
Christiadae: vitiis aversi, blandius etsi
allicit antium; simul et virtutis amantes,
pensa licet virtus quandoque per ardua poscat;
discedunt, dociles divini nempe Magistri
discipuli, legioque Ducis devota supremo;
egregii demum cives: nam subdita Christo
gens et Caesareis parebit legibus aequis.*

SANCTUS LAURENTIUS

BASILICIS IN URBE AEDIFICATIS
MAXIME EXORNATUS

Qui olim, florente adhuc republica, et primis potissimum imperii temporibus, Romam inviseret, secus viam, quam Sacram vulgo appellabant, hinc inde sepulcra Consulum vidisset, aliorumque clarissimorum civium, qui rebus praeclare gestis, memoriam sic nominis sui ad posteros prorogarent.

Ita enim, in honore per tempus manebant, qui fusis ante in bello patriae hostibus, atque etiam prolatis reipublicae finibus, rem romanam virtute sua firmaverint vel modo restituerint.

Sic Roma, fortunandis hominibus quodammodo nata, suorum filiorum praesidio advigilabat, et dum publicam securitatem asserit, suorum facinora cum statuis effingebat, acerrima aequalibus et posteris incitamenta.

Ac propterea Roma, tacitis equidem historiis, peregrinos monet, hinc apud se suavem civium memoriam coli, et dum ultrò implacabilis in hostes ardet, animos suorum attollit.

De hac defunctorum memoria fortasse et de cultu Vergilius cogitabat, quum scriberet:

Grandiaque effossa mirabitur ossa sepulcri.

Et omnes gravi vultu habituque vel in statuis efficti, antiquam honoris personam atque magnitudinem marmore refe-rebant.

Postea vero, senescente iam imperio, secus eamdem viam, novae hominum effigies apparuerunt, et variae, et quam prioribus differentes! Quam modesti sunt et tenui tunica vestiti! Nec iam oculis eorum micat acribus ignis; sed demissso vultu, et graciles saepe facie pacem attamen et felicitatem in vultu ferunt.

Si iisdem nominibus appellantur, modo ad gentem Aniciam pertinent, modo ad Aureliam, habitu tamen distinguunt et ore. Oh quam graphicè! Semel atque iterum et iuvenum imagines depinguntur, et puellarum; uno verbo:

Pubentes genae, at invenili in corpore virtus.

Quae ad caelestia upice spectantes, mortalia quaeque contemnebant.

Et revera ad ipsas Urbis portas, sacro veluti martyrum sanguine decoratas, in viarum prope consularium limine, adstant, Romae tamquam satellites caelestes, quatuor Basilicae, quas in sepulcris Romanorum pietas clariorum christiani nominis magistrorum dicandas curavit. In via enim Cornelia est Sancti Pauli Ostiensis titulus; Sancti Sebastiani in via Appia; in via Nomentana Sanctae Agnetis; et in Tiburtina Sancti Laurentii, ubi Romani ad magnanimorum heroum sepulcra pro voluti cum lacrimis suam admirationem precibusque confitebantur.

Ad tumulum tamen Sancti Laurentii, incolae et advenae frequentiores conve-niunt, et saepe saepius magna quoque et publica pompa. Qua autem causa? Primum quod durioribus tormentis afflictus, laetos sit atque hilari vultu religionem professus; deinde, idque verius fortasse et gloriosius, quod vel inter tot exquisita supplicia in craticula adfixus pro Romanorum suorum ad Deum conversione adprecatus, generosam animam perfuderit. Sic Scevola recens

antiquo multo praestantior et nobilior, ad Superos evolavit, et magnam patriam immortali gloria illustravit. Quem Leo P. M. admiratus, qui hostes christianaæ Crucis blandientes irrisit, imperiosos non expavit, suis Romanis commendabat dicens: « Superari caritas Christi flamma non potuit; et segnior fuit ignis, qui foris ussit, quam qui intus accendit ».

Et hodie qui ad monumentum Martyrum adoraturi accedunt, audire per aërem reputant canticum, quo olim Roma milites de gentibus triumphantes excipiebat. Carmina enim resonare Damasi P. M. videntur:

*Verbera, carnifices, flamas, tormenta, catenas,
Vincere Laurentius sola fide potuit!*

Et semper Roma Laurentio suo gra-tissima fuit.

Ei præ ceteris, vel inde a primis Ecclesiae temporibus, complura monumenta dicavit; et, si mihi dicere fas esset, neque ipsis Apostolis, adeo pretiosa ac miro artificio confecta. Sunt equidem octo ecclesiae in eius honorem Romae dicatae, quarum tres Romanis carissimae, quod Martyr ipse eas praesentia sanctificavit, vel operibus quodammodo insignivit.

Eo nomine Basilica in *Miranda* potius laudatur, et in *Panisperna*, et extra *Muros*. In hisce enim templis elegantes statuae et picturae, mirum in modum nunc *Iudicii* triumphum et Martyris; nunc *Reversionem* martyris e flammis graphicè referunt.

Haec templo in Urbe Sancto Laurentio dicata, atque egregiis admodum picturis decorata atque statuis, sunt veluti suavissimi cantus, qui mentes hospitum luminibus suis hilarant; dummodo christiano more visitent, et illustres hominum imagines dulciter revolvent.

Quo facto, Roma est omnibus qui peregre intelligenti eodemque divino spiritu eam visitant, vivens quaedam mirabilium voluminum collectio, quae quidquid opti-

mum redolet, quod ad religionem pertinet, tum a marmoreis monumentis, tum e picturis statuisque, nunc in Basilicis nobilissimis, nunc et in humili ac vetustissima aedicula, in aeternum mansurum.

Inter tres istas romanis Basilicas, praestantior est utique et nobilior, quae, romano more, *ad Corpus* dicitur. Haec enim super gloriosi martyris exuvias primum est constructa apud *Fundum Veranum*. Ibi Cyriaca, clarissima foemina e Veranorum gente, in suo hypogeo libentissime Martyris exuvias exceptit.

Verumquum primum, Constantini imperatoris studio, res christiana in pace quietit, cultus in sanctum Martyrem vividor eluxit. Ipse enim imperator, prodigam Laurentii animam admiratus, in eius sepulchro insignem Basilicam exstruendam curavit. Quae si, labentibus annis, variam fortunae rerum conditionem passa, in peius omnino ceciderat, nunc temporis iniuria nunc hominum, fato nostro bono, recens adsurrexit: Pius IX P. M., veterem Basilicam squallore detersit, picturis excoluit, cultuque splendidiore exornatam ad pristinum decus felix adduxit; operibus subinde ampliatis, auro, picturis, altaribus que marmoreis vermiculato musivo opere magnificentissime decoravit. Ipse complura vetustarum artium monumenta, iamdiu, aggestis ruderibus condita, impensis suis detegenda diligentissime curavit. Ad latus Sancti Pontificis, eiusque intelligentis consilii supremus interpres atque arbiter, erat I. B. De Rossi, qui rerum antiquarum in Urbe vindex, in inveniendis Urbis ruderibus sanctorumque memoriis maiorum hominum gloriam est consecutus. De quo, quum magnus illi saeculi sui decor atque ornamentum Pius IX P. M. feliciter loqueretur, et praesertim de Sancto Laurentio, se se argute cum Damaso componere solebat, et I. B. De Rossi Hieronymum sibi suffragantem appellabat. Re enim vera, quot artes ipse fovit! Quot

artifices insignes excitavit! In quorum honorem vel Ordinem equestrem instituit, ut esset meritis praemium, meritulis incitamentum. Ipso admittente, Caesar Fracassini pictorum opus inchoavit, sed in ipso aetatis operisque flore, morte interceptus, rem suis alumnis, ex suo consilio, profli-gandam reliquit.

Quae quum ita sint, quisquis nostris diebus Sancti Laurentii aadem ad Campum Veranum ingrediatur, magnum quoddam museum cernit affabre quidem expolitum et ex pretiosioribus lapillis compositum. Et in statuis, in picturis, in omni opere tectorio romana virtus elucet, quam non aliunde, quam ex diviniore christiana sapientia, feliciter auctores expresserunt. Etiamsi, aurea florente Italicarum artium aetate, complures Laurentium ornaverunt, et præ ceteris Bernini et Bonarrotus, principem tamen locum Pius IX sibi facile comparavit. Et apud hunc fortissimum Martyrem, quem unice dilexit, ut apud Dominum defensorem haberet, post mortem se componi iussit.

Utinam adsidue ex S. Laurentiis exemplo complures fortissimi viri in religione adfulgeant!

SENIOR.

PRO IUNIORIBUS

Parvum antibarbarum.¹

Poenitentiarius - Praefectus admissis poenitentium expiandis. - *Poenitentiarius Maior*: Summus Magister criminibus expiandis.²

¹ Cfr. fasc. sup.

² *Maioris Poenitentiarii theologus* (Romae): A consiliis summi magistri criminibus expiandis. - *Apostolicae Poenitentiariae Regens* (Romae): Summi Magistri criminibus expiandis adiutor a rescriptis. - *Poenitentiariae Apostolicae Corrector* (Romae): Praepositus libellis poenitentium recognoscendis.

Poëtaster - Malus poëta; Versificator.
Pons levatorius - Pons subductilis (pensilis; versatilis).

Populare (aliquem locum) - Aliquem locum frequentare (frequentem facere).

Populosus - Frequens; Hominibus celeber.

Possibilis - Quod fieri potest; Quantum consilio effici potest; Si res facultatem habet.

Possibilitas - Facultas; Vires.

Possidens - Dives.

Posta - Cursus publicus.

Postema - Apostema; Suppuratio (Suppuratum); Vomicae morbus (Vomica).

Posterior - Posticus.

Practica - Praxis; Usus.⁴

Praeconceptus (Praeconcepta opinio) - Opinio praeiudicata (prava; falsa); Error.

Praedecessor - Antecessor.

Praedicator - Concionator; Evangelii praeco; sacer Orator.²

Praelatus - Antistes.³

Prae oculis (habere) - Ante oculos versari.

Praepositus (alicuius religiosi Ordinis) - Magister.

Praesagium - Praesensio; Praesagito; Praedictio rerum futurarum.

Praesidens - Praeses; Praefectus; Praepositus.

Praesumere - Multa sibi sumere (arrogare); Audere; Nimium sibi tribuere.⁴

Praetendens (regni) - Regni aemulus; Qui regnum affectat.

¹ Itaque *Aliquid in practicam adducere*: Aliquid ad proxim (usum; opus) reducere (redigere).

² In hoc sensu igitur *Praedicare*: Orationem (Concionem) sacram habere; De fidei Christianae mysteriis (De rebus divinis) ad populum verba facere; Populi animos sacra oratione accendere (ad virtutem arrigere); Populum sacris concionibus inflammare; Publice verba Evangelica habere; et sim.

³ *Praelatus domesticus Summi Pontificis* - Adiectus inter Antistites Pontificiae domus; Antistes domus Pontificis Maximi.

⁴ Sed pro « prius sumere » probum est.

Praetextus - Species; Nomen; Simulatio; Causa; Obtentus. - *Praetextus sumere*: Alicui rei causam obtendere (rationem praetendere); Obducere recti speiem; Causam praetexere.¹

Praevalere - Viribus superiorem esse; Superare; Vincere.

Precarie - Precario.

Primates - Optimates; Principes civitatis; Primarii viri.

Presbyter - Sacerdos.²

Primatus - Principatus.

Primogenitura - Antecessus natalium (diei natalis); Ortus primitiva; Maior aetas.

Primogenitus - Primigenius; Primus natorum; Natu maior [si inter duos natos]; Natu maximus [si inter plures natos].

Principium - Ratio; Praeceptum; Sententia.

Prior (alicuius Sodalitatis aut Ordinis) - Magister (Magister prior); Praefectus; Praepositus.³

Private - Privatum.

Privilegiare - Privilegio aliquo afficere; Alicuius rei privilegio munire; Aliquem communi lege eximere.

Proauditor - Iudicanti suffectus.⁴

Processio (sacra) - Pompa; Supplicantis populi processus.⁵

Processus - Acta; Quaestio.⁶

(Ad proximum numerum).

I. F.

¹ Itaque *Praetextu aliquo*: Per speciem; Per causam; Simulatione; Sub specie; Obtentu; Nomine [amoris, honoris, etc].

² Cfr. *Ordinare*.

³ *Cleri Prior*: Curio Maximus. - *Urbanarum regionum prior*: Summus Magister Regionum Urbis. - *Prioratus*: Magisterium. - *Priorissa*: Antistita.

⁴ *Proauditor Summi Pontificis* (Rome): Suffecus vice sacra iudicanti.

⁵ *In processionem ire* - Inter supplicantes incedere; Cum agmine supplicantium procedere (progredi); Cum agmine sollemni pompa composito supplicacionem obire; Supplicem ire in aliquem locum; et sim.

⁶ Itaque: Ex actis damnatus est; Quaestiones de alicuius administratione instituere; In administratos quaesitum est; etc.

COLLOQUIA LATINA

Deambulatio.

A prandio saltitant pueri per domus cavaedium: sonat Praefectus tintinnabulo, et paullo momento fit silentium. Ille manu innuit ut ad se accedant omnes, dum PETRUS haec murmurat verba:

— Heus, heus, arcessimur!

AMATUS. Quid igitur erit novi?

IOANNES. Gratum certe nuntium hariorum.

PRAEFECTUS. Hodie sudum est, quod videtis; placetne deambulatum petere?

OMNES (*alii aliter*). Io, belle, pulcre, bene, recte!

RAIMUNDUS. Quid caussae est, Praefecte?

FRANCISCUS. Quid adeo liberaliter nobiscum agitur?

PRAEFECTUS. Dicam. Quattuor abhinc dies Rectoris nostri duximus nominalem...

JOSEPH. Quid iam? Iterum ducemus?

CETERI. Inepte, tace, sis; ausulta.

PRAEFECTUS. Eo vero die, ut scitis, Collegii statuta, praeter cetera, diutinam concedunt deambulationem.

ROBERTUS. Necdum equidem illam habuimus ..

AVELINUS. Sile modo, et tu, incomis.

PRAEF. Prae incommoda caeli tempestate adhuc nobis integrum non fuerat foras exire. Hodie igitur hunc splendidum carpemus solem.

IACOBUS. Vulgarem gestamus vestem, Praefecte.

PRAEF. Nihil refert. Nunc ipsum silenter dormitoria ascendite atque induite vos mediocrem, non autem optimam, ne postea in ludendo sit vobis impedimento.

XAVERIUS. Quid de calceamento?

PRAEF. Quas fertis nunc lusorias sparreas exuite, et mundos vobis calceate calceos.

ANTONIUS. Adportabimus nobiscum merendas?

PRAEF. Certo equidem, quod me fugiebat.

IACOBUS. Ergo bulgis erit opus.

PRAEF. Quisque suam ad merendam capiet bulgam, dum Ioannes de ipsa oeconomum admonebit.

IOAN. Convenit.

AMATUS. Quo tandem iter faciemus? Nam nisi deambulationis termino fons proxime adsit, minus iucunde merendam sumemus.

JOSEPH (*ad aures Amati*). Ne cura de fonte, mellinas¹ namque gestabimus turridulas dulcissimo mero.

AMATUS. Ain vero?

ANT. Sic enimvero.

PRAEF. Quem ad fontem ire lubet, pueri?

FRANCISCUS. Ad fontem paradisi, quem dicimus. Omnibus ni fallor, fuerit iucundum.

PETRUS. Quod ad me attinet, nihil ita iucundius accidere potest. Ibi enim ludere poterimus; est namque illic proxime campus latus et ad ludendum mirum in modum commodus.

PRAEF. Placetne cunctis?

OMNES AD UNUM. Placet vere!

IOAN. Si tamen ludendum erit, iudi apparatus rus adducere necesse habemus.

JOSEPH. Quin pilas quaesitum curris?

IOAN. Sed pilas tantum?

AMATUS. Efferto quoque clavulas, ut clavulae ludo, quem unice volumus, ludere possimus.

PRAEF. Numquid amplius?

ROB. Qua tandem procedemus via?

PRAEF. Scietis postea. Modo autem quinque habetis minutas, ut deambulationi vos accingamini.

(*Hac illac silentes dilabuntur omnes discipuli galerum, collaremque atque omnem ad iocos et merendam assumpturi apparatus. Brevi temporis intervallo, ad ianuam praesto adstant*).

¹ Cfr. PLAUT., Epid., I, 1, 23.

PRAEF. Terni consociamini sicut estis designati in comitum claviculario.

JOSEPH (*qui ductor est*). Quam viam arripiemus, mi Praefecte?

ANT. Nisi per stratam vadamus, lulum altum reperiemus.

PRAEF. Bene admones, Antoni. Audi, Ioseph, itinerarium. Quum ab ianua discesseris, praeterito Ecclesiam, et inde pergit ad dexteram. Ubi ad stratam veneris, flectito ad laevam usque ad Theresianas sanctimoniales. Tunc clivus est ad dexteram; hac te praecipitato quoadusque transieris Gurrii pontem. Secundum illum in compito consistite parumper. Tenesne?

JOSEPH. Teneo maxime. Audi nunc, Praefecte. Quum domo egredimur, Petrus hic semper campanulam movere contendit aut taxillum tympani deprimere.

PRAEF. Saepe monui, Petre, istuc cuia intersit. Agite iam, procedite.

Vici, in Hispania, mense Iulio MCMXXV.

EMM. JOVÉ, C. M. F.

EPISTOLARE SOCIORUM COMMERCII

De quadam carmine in honorem Beati Aloysii Gonzaga.

Suavissime rerum!

Heri mihi forte ob oculos venit liber quidam antiquus, cui est titulus: *Francisci Remondi e S. I., Carmina et Orationes*. Nomen probe est mihi novissimum, fortasse et tibi, ni fallor, aliisque. Sed e contra, mea quidem sententia, dignus utique est et nostra aetate memoratu; ita nonnulla eius *Carmina latinitatem augustaem* utique redolent, et cum optimo quoque sui saeculi elegantia verborum et nitore certare videntur.

Sit in exemplum elogium, quod de B. Aloysio Gonzaga composuit, cui auctor

paulo ante fuerat Romae in Theologiae disciplinis auspicatissimus socius.

En Carmen versibus alternis exaratum:

*Est sua frumentis, est sua vitibus aetas;
Et sua graminibns, frugibus atque sua.
Sunt sua fluminibus constantis tempora cursus,
Et trepidat certa lympha sonora fuga.
Ludovice, tuos properas dum fundere fetus,
Grataque sollicito tendis in astra gradu,
Fructibus aetatem praevertis, tempore cursu,
Praemia maturos praeripis ante dies.
Sic tibi flos fructus, sic prima iuventa senectus;
Sic fuit ambiguus partus in interitu,
Sic fuit hora aevum, sic punctum temporis aetas.
O iuvenis cunctas rumpere digne moras!*

Quam felix sit ipse carminis exitus, quamque omnia lepide dixerit, tute ipse videbis.

Hac mecum igitur utere carminis dulcedine, plurimumque vale.

I. B. FRANCESIA.

De mira quadam ad Urbem peregrinatione

Quae perpetua et varia hominum in Urbe fluctuatio! Etiamsi ipsa Romae conditio sit causa continuae huius hospitum frequentiae, Annus Sanctus multum equidem eorum concursum omnibus diebus adauxit. Attamen inter sacras recentes peregrinationes principem ponere haud dubitaverim illam, quae modo Urbem invisit, alumnis composita ex viginti et amplius nationibus una simul collectis. Admirabile sane novumque populorum Collegium, quod nuper Augustae Taurinorum est apertum, disciplina Salesianorum bonis artibus diligentissime informat, pietate colit et religione, ut postquam omnem studiorum curriculum alumni fuerint emensi, in patriam redeentes, germanam romanamque sapientiam cum suis facile communient. Hi enim a tot dissitis regionibus, in Collegiis Salesianis alti educatique, Italiam petunt, ut perfectione quadam morum atque disciplinae adepta, cum suis ali-

quando rectam magistri sapientiam trahere possint.

Hi vero, linguis olim atque ingenio dissoni, moribus nunc et disciplinis pulcherrime coniuncti et italice colloquentes, proni in obsequium erga sumnum parentem et magistrum Catholici Nominis, Pontificem Maximum, divino tantummodo numine devincti, in unum animorum consensum coaluerunt.

Hoc mirum sane portentum divinam religionis vim portendit in populorum mentibus efformandis atque colendis; id Italicorum pectus optime pertentat.

Quum primum autem Florentinorum Municipium cognovit, huiuscce Collegii alumnos, Urbe profectos, mox per suam civitatem transituros esse, omnium animum atque voluntatem praeoccupando, cunctis suffragiis cavit, ut libere ipsi possent celeberrima monumenta atque musea inviserem commodeque perspicere. Quin imo in municipalibus aedibus illos honeste accipere statuit eosque munifice habere.

Quod sane consilium honorisque commentum omnes grate accipient amplissimisque laudibus extollent.

FR.

ANNALES

Foedus Italianum inter et Iugoslavorum civitatem.

Neptuni, in oppido ad Romam, die xx superioris mensis Iulii ab Italici gubernii praeside et duobus Iugoslavorum legatis cum omni potestate foedus subscriptum est intra duas hasce finitimas civitates, iuxta conventa in colloquiis, Venetiis primum, ac deinde Florentiae habitis. Per huiusmodi pactiones quaestiones plures solutae sunt iam diu hinc inde agitatae, atque confidere licet fore ut diurni labores optatum exitum afferant in bonam fir-

mamque amicitiam, ab omnibus cum fide exoptatam. In iis vidimus Zaram urbem mutuarum commutationum centrum fieri posse; et Flumen urbem ostium futuram, ex quo tum Iugoslavorum commercii res in Occidentem effluant, tum Italorum in Orientem dirigantur.

Paucis autem diebus post Romae alterum commercii foedus, quamquam pro tempore, sanctum est inter Italos atque Hungaros.

**

Ruhris provincia ab exteris copiis vacuefacta.

Sint haec fausta ac felicia verae pacis auspicia; quibus accendant actiones, quae Germaniam inter et Galliam, - Angliae, uti notavimus, auctoritate interposita, - tam concilianti studio perdurant, ut tandem ex Ruhris provincia exterorum copiae ab occupatis locis recedere et in civitates suas redire iussae fuerint; quod sine ullo ingrato casu et tranquille effectum est.

*

Belli rumores.

Verum belli rumores audiri non desierunt. Atque primum ex Mauritania, in quam, rebellibus ad Fez urbem semper tendentibus, Gallia cum armis omnibus milites mittit, dum cum Hispania de communi in Riffanos illos actione conyenit.

Ex Syria quoque seditiones nunciantur; ut de Sinensibus non dicamus, ubi igni, qui extinctus videtur, incubat cinis, neque is tam spissus, ut favillas et ipsa incendia prohibere valeat.

In Graecia denique militaris factio, cui Pangalos, copiarum dux, praerat, descivit, et Copolausi gubernium ab officio recedere coegit. Nunc Pangalos summa rerum tenet, atque profitetur se proxime populum ad comitia vocaturum ratione illa, quae « proportionalis » nunc vulgo appellatur.

POPICOLA.

ROMA SACRA

Suprema S. Congregatio S. Officii.

Per decretum d. 22 Iulii 1925, proscripta, damnata atque in *Indicem librorum prohibitorum* inserta sunt, cum omnibus eorum editionibus, opera et scripta, quae infra recententur, edita a Sac. Doct. JOSEPH WITTIG, professore ordinario Historiae Ecclesiasticae, Patrologiae et Archaeologiae Christianae in Universitate Wratislaviensi:

1. *Die Erlösten*, in: *Hochland*, a. XXIX, vol. 2 (1922), fasc. 7, pag. 1-26.
2. *Meine «Erlösten» in Busse, Kampf und Wehr*. Habelschwerdt, Frankes Buchhandlung.
3. *Herrgottswissen von Wegrain und Strasse. Geschichten von Webern, Zimmerleuten und Dorfjungen*. Freiburg i. B., Herder.
4. *Das allgemeine Priestertum; et Die Kirche als Auswirkung und Selbstverwirklichung der christlichen Seele*, in: *Kirche und Wirklichkeit, ein katholisches Zeitbuch*, herausgegeben von Ernst Michel. Iena, Eugen Diederichs, 1923, pag. 21-43 et 189-210.
5. *Leben Jesu in Palästina, Schlesien und anderswo*. 2 voll., Kempten, J. Kösel et F. Pustet.

VACUI TEMPORIS HORA

Numne audistis? Stochr, in athenaeo Wirzburgensi decurialis doctor medicus, in sollemni concione declaravit sese cor alterum bufoni cuidam inseruisse hoc felici exitu, ut quum bufonis cor palpitare desiisset, alterum bufoni eidem vitam servaverit. Clarissimus vir orationem conclusit confessus inventum suum ad homines heu! sibi applicare non licuisse, hac

unica causa, quod satis cuique fuerit corpus habere, a quo noluerit sese seiungere.

Sed macte, professor, bonoque animo fidentique spe esto; tot enim sunt hominum ingenia, ut qui successus Woronofio illi ad iuuentutem inter hominum scruta restituendam arrisit, et tibi non sit defuturus; eoque magis quod quum res in tuo casu substituenda ab humano corpore avelli nequeat, necesse fuerit a bestiis eam sumi. Sane, quo vivimus tempore, quum homines ad bestiarum naturam tam proclives videantur, non est dubium quin et bestiae alicuius cor tandem aliquando reapse cupiant. Unice studendum erit quod cordis genus uni aut alteri proponatur. Bufonis cor - (quamquam o quam bufones nos circum videmus!) - credo iri certe reiectum, ob rationes quas tantummodo... *hygienicas* dicam; pariterque cuniculi, quod ignavum ac timidum esse nemini arridebit; atque fortasse canis; nam si latrare in more est, itemque mordere, facile contrahi posset fidelitatem, quae ignota nostris diebus facta omnino est; ut praeteream, dum Bacchus imperat, aquae timorem, eoque magis quod vitam per hydrophobiam eripere valeret. Verum parvo quidem negotio invenientur qui leonis, tigris, hyaenae, lupi, vulpis, serpentum, maxime autem balaenae et huiusmodi cetorum, certum verumque cor in suo pectore gestare appetant.

Non igitur desperandum erit fore ut **cordis substitutio** a Stochr inducta prosperum maxime exitum sit habitura, donec saltem homines ad illam cordis permutationem perficiendam ipsi non devenerint, quam viginti abhinc saeculis Filius Dei, Filius hominis factus, quum, culparum voraginibus revelatis in humano corde, centro et origine delictorum et perturbationum omnis generis frementium, imposuit edocens animum videntem et cupientem natum suam adulterasse; atque coram homi-

num cultu turpi ac violento, impuro ac sanguine madido, a monte novam beatitudinem clamavit: « Beati mundo corde! », et in se aperuit renovationis fontem ac modum: « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde! ».

* * *

Ceterum ad sanctam hanc doctrinam et Gallus noster nos revocat, menstruis hoc anno monitis suis:

Quot sint malorum fontes inter homines,
Invidia fratrum sordida et superbia,
Et ipse gallus studiose praemonet.
Bellicum gallorum narrat ingenium,
Mores ut humanos incuset acrius.

Galli si forte duo sint in area,
Primum se longe mutuo considerant,
Et lento gradu, mox, demissis oculis,
Alis sculpturiunt, caute se circumeunt,
Et acres vocibus glocidant raucisonis,
Aer ut omnis repleatur strepitu.
Ad frontem tandem adgrediuntur simul.
Fulgur tunc expludit ingens, et tonitrua!
Super furit quisque, praeceps et proripit;
Sic hostem rostro lacerat et unguibus;
Alter ut tandem decedat inferior...
Breves ponuntur aliquando induciae,
Modo sed ut redeant acriori spiritu,
Cadet sic demum fessus hic vulneribus,
Ille restabit unus campi dominus!

Gravis sed causa dicitur quae sanguinis?

Modo nos studio ducimur certaminis;
Amor dulcis trahit vanae gloriolae!

Mirum non est nobis, simus quod nos belluae!

At vos qui doctos dicitis philosophos,
Mentem divinam possidetis unici,

Superne manent regna quos caelestia,
Una ad certamen ducit vos superbia,

In fratrum damnum rapit vos invidia!

Pulcris iam fulgeat redimita floribus

Pax, et in malis maxima patientia,
Caritas concors, inimica litibus,

Et bonarum rerum mater pulcherrima!

Quot uno fonte derivantur rivuli,
Commoda qui cuncta generant hominibus.

Est hoc galli morituri augurium,
Vel se offerendo pacis in obsequium
Inter orandum laetis in conviviis!

* * *

Iocosa.

Magister Tuccio:

— Animos igitur intendas: Si ab integro quattuor dempsero partes, quid restabit?

Tuccius tacet. Instat alter:

— Rem exemplo explicabo: Si ex persico in quattuor partes diviso, unam post aliam partem mihi abstulero, quid reliquum tibi erit?

Tuccius substristis:

— Proh! os ...

Tuccius Patri:

— Numne magister poena discipulum afficerre potest si verum dixerit?

— Minime gentium, profecto.

— Ecce igitur me punivit affirmantem lectioni non studuisse?...

* * *

Aenigmata.

I.

Abrogat, absolvit *primus*, qui privat et arcet,
Qui in cauda est semper, semper et in ca-
pitie.

Alter per saltus saltat, tutante Diana.

Totus dat vires rhetori et agricolae.

II.

R urbs Tusca fui, Romae quae sacra recepi;
D comitor rixas, saevaque bella sequor.

Aenigmata in superiore fasciculo propo-
sita his respondent; 1) *Ara - Hara*; 2) *Ca-
minus - Canus*.

IOSFOR.

Dr. JOSEPHUS FORNARI, Moderator, Sponsor.
ROMAE. — TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS.

PANCRATIUS

[7]

Actio dramatica FRANCISCI WIELAND – (Latine redditum Andr. Haberl)

ACTUS II.

Scena est Forum Romanum. In medio pila est cum sede lapidea. Plena nox est, lumina ergo offuscentur. Pila talis sit, ut apponi possit scala. In capite exstet clavus ad suspendendam tabulam.

SCENA I.

PANCRATIUS et QUADRATUS inter se colloquentes per forum eunt.

PANCRATIUS. In foro, Quadrate, esse dicis vigiles.

QUADRATUS. Immo omnes custodiuntur aditus. Sed quid nobis officit, quum teneamus, quae modo data est, tesseram?

PANCR. Quae illa est, cedo?

QUADR. Numen imperatorum.

PANCR. (*territus*): Ah! Ista verba, quum ab fide abhorreant, nobis ne proloqui quidem fas est.

QUADR. Probe id teneo. Et de industria verbis istis Christiani, si qui forte noverint, foro prohibentur. Sed barbari custodiunt sermonis huius plus minusve nescii, id quod ex re nostra est.

PANCR. Qui? cedo.

QUADR. Nulla res hac simplicior. Mutatos nos priore verbo tesserae, imperatorum dicemus « nomen ». Hoc verbum fidem nostram tangit minime, neque barbaris ulla, quod interest, erit suspicio.

PANCR. Spero id equidem. Iesus nos iuvet!

QUADR. Sed iam ad Severum devertamur, fossorem, hominem dudum familiarem nobis. Apud illum ad multam noctem quum fuerimus, quod dixi perficiemus.

PANCR. (*abiens*): Ad Severum perlubenter te sequor. Est enim quod interrogem. Senex certe adfuit, Laurentius quum enectus est. Eam rem narrare iussero (*Abeunt*).

SCENA II.

CORVINUS, HYPHAX, DUO MILITES.

CORV. portat volumen distinctum litteris, malleum, clavos. HYPHAX tabulam, UNUS EX MILITIBUS scalam, ALTER tectam lampadem.

CORV. Advenimus. Pone scalam! Tu, Hyphax, suspende in pila tabulam (HYPHAX

ascendit, scala a milite sustentata, affigit edictum ita ut audiantur ictus mallei; descendit, elevat versus scripturam lanternam). Optime! Patent litterae omnibus. Membrana arte applicata tabulae est, ut nulla possit avelli vi ventorum. (*Ad milites*): Iam vos ad stationes vestras discedite. Tu, Hyphax, hic adsis (*MILITES exeunt. HYPHAX in remotiore scena permanet, semper intuens Corvinum atque gestum temperat ad Corvini verba*). Cibibus edepol! necopinantibus primo diluculo obicietur hoc edictum Caesaris, haec pestis iampridem parata Christianis. (*Superbe prodiens versus spectatores*): Et tibi, Corvine, hocce primum ab imperatore impositum munus est, edictum hoc ut omnibus ediceres. Sed cave, sis: Christianorum fraudulentus gressus est. Flagris caedar, nisi quod hac nocte actum est, omne teneant. Omnia conamina, ut anteverterem, quanta potui, usus sum prudentia. Postremo meum est periculum. (*Voce pressa*): Nam vivamne ego necne, quid refert principis, hominis non minus crudelis hoc Hyphace? Sed hodie nemo imperatorem luserit, quia obsidentur omnes aditus. (*Ad Hyphacem*): Et si quis accedere audeat ad terribilimentum huic Hyphaci simile, monstruo hirsuta barba vultuque terribili, eum non arceat tota praetorianorum legio. (*Grandiloquus ad Hyphacem continuo mutantem gestus*). Iam bene, Hyphax, quae dixero in tuis depone auribus! Tu hodie conservandi imperii partes sustines: siquidem edictum, quo hostibus omnium acerrimis iusta mors indicitur, tuae in hunc diem concretur custodiae. Da ergo rei operam huic! Manebis apud pilam ne tres quidem hinc passus abiens! Diligentissime, quid geratur, observa! Quicumque tibi propinquare ausus fuerit, hunc illico percontare tesseram; quam si non dixerit, educto propelle gladio. Qui nisi statim paruerit, ius erit tibi, ut trucides continuo. Sed cura accurate ut teneas, quae sit tessera: « Numen imperatorum ». Audin? « Numen imperatorum ».

HYPH. Hoc ipsum teneo, Corvine: « Numen imperatorum ». (*Ad proximum numerum*).